

The Monadology

∞ Infinite Monad Theory by philosopher
Gottfried Wilhelm Leibniz.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning

2. Monadologien

§ 1 Definerings af Monaden: Den Enkle Substans

§ 2 Virkelighedens Grundlag: Hvorfor Enkle Substanser Må Eksistere

§ 3 Naturens Sande Udelelige Atomer

§ 4 Evighed af Natur: Monader Kan Ikke Forgå

§ 5 Evighed af Oprindelse: Monader Kan Ikke Dannes Naturligt

§ 6 Nødvendigheden af Guddommelig Skabelse og Tilintetgørelse

§ 7 Den Vinduesløse Monade: Ingen Sand Ekstern Påvirkning

§ 8 Hvorfor Monader Må Have Egenskaber for at Forklare Forandring

§ 9 Princippet om Uadskillelighedens Identitet

§ 10 Al Skabts Medfødte Foranderlighed

§ 11 Den Indre Kilde til al Naturlig Forandring

§ 12 Behovet for et Forandringsprincip og dets Specifikke

§ 13 Mangfoldighed i Enhed: Hvordan et Enkelt Væsen Kan Forandre sig

§ 14 Introduktion til Perception (Ubevidst) og Adskillelse fra Bevidsthed

§ 15 Appetition: Den Indre Kraft der Driver Forandring

§ 16 Sjælen som Bevis for Mangfoldighed i en Enkel Substans

§ 17 Materialismens Afvisning: Perception er Ikke Mekanisk

§ 18 Enteleki: Monadernes Indre Perfektion og Selvtilstrækkelighed

§ 19 Sjælens Gradering: Fra Nøgne Monader til Bevidste Sind

§ 20 Den Midlertidige Bevidstløshedstilstand

§ 21 Den Konstante Realitet af "Små Perceptioner"

§ 22 Loven om Tilstandenes Kontinuitet

§ 23 Beviset for Ubevidste Perceptioner fra Bevidsthed

§ 24 Tilstanden af Nøgne Monader: En Evig Bedøvelse

§ 25 Hvordan Organer Skaber Klar Perception hos Dyr

§ 26 Empirisk Ræsonnering: Hvordan Hukommelsen Efterligner Fornuft

§ 27 Kilden til en Stærk Forestillingsevne

§ 28 Mennesker som Empirikere i de Fleste Handlinger

§ 29 Fornuftens Kendetegn: Nødvendige Sandheder

§ 30 Hvordan Refleksive Handlinger Fører til Kendskab om Gud og Metafysik

- § 31 Det Første Store Princip: Modsigelsesprincippet
- § 32 Det Andet Store Princip: Tilstrækkelig Grunds Princip
- § 33 Sandhedens To Riger: Nødvendig vs. Tilfældig
- § 34 Den Analytiske Model for Nødvendige Sandheder
- § 35 Analysens Grundlag: Enkle Ideer og Identiske Sandheder
- § 36 Anvendelse af Tilstrækkelig Grund på Tilfældige Fakta
- § 37 Den Uendelige Regres af Tilfældige Grunde
- § 38 Nødvendigheden af et Nødvendigt Væsen som den Ultimative Grund
- § 39 Konklusionen om Guds Enhed og Tilstrækkelighed
- § 40 Det Nødvendige Væsens Attributter: Ubegrænset og Al-reel
- § 41 Definerings af Guds Absolute og Uendelige Perfektion
- § 42 Oprindelsen til Ufuldkommenhed i Begrænsede Væsener
- § 43 Gud som Grundlag for al Mulighed og Essens
- § 44 Hvorfor Mulighed Kræver et Eksisterende Nødvendigt Væsen
- § 45 De A Priori (Ontologiske) og A Posteriori (Kosmologiske) Beviser for Gud
- § 46 Guds Intellekt vs. Vilje: Den Ikke-Vilkårlige Natur af Nødvendige Sandheder
- § 47 Monaders Kontinuerede Udstrømning fra Gud
- § 48 Guds Treenige Struktur og dens Afspejling i Monader
- § 49 Handling som Klar Oplevelse, Lidelse som Uklar Oplevelse
- § 50 Målet for en Skabnings Fuldkommenhed og Aktivitet
- § 51 Inter-Monadisk Indflydelses Natur: Ideel og Formidlet af Gud
- § 52 Relativiteten af Handling og Lidelse
- § 53 Behovet for en Tilstrækkelig Grund til at Vælge én Mulig Verden
- § 54 Valgkriterier: Grader af Fuldkommenhed
- § 55 Aktualiseringen af den Bedste Verden ved Guddommelig Visdom, Godhed og Magt
- § 56 Universel Gensidig Udtryk: Hver Monade Afspejler Hele Universet
- § 57 Perspektivisme: Forskellige Syn på det Samme Univers
- § 58 Optimeringsformlen: Maksimal Mangfoldighed, Maksimal Orden
- § 59 Den Store Hypoteses Forstørrelse af Guds Herlighed
- § 60 Hvordan en Monade Repræsenterer Hele Universet fra sit Begrænsede Synspunkt
- § 61 Det Fysiske Grundlag for Udtryk: Sammenlængningen af Al Materie
- § 62 Legemet som Formidler af Sjælens Udtryk
- § 63 Foreningen af Sjæl og Organisk Krop Udrør et Levende Væsen
- § 64 Den Uendelige Komplexitet i Naturlige Maskiner vs. Kunstige Maskiner

- § 65 Materiens Faktiske Uendelige Inddeling
- § 66 Verden Indeni: Hver Materiedel er en Fylde af Liv
- § 67 Livets Uendelige Rekursion: Verdener inden i Verdener
- § 68 Liv er Gennemtrængende, Selv i Tilsyneladende "Livløs" Materie
- § 69 Illusionen af Kaos og Goldhed
- § 70 Hierarkiet af Levende Væsener: Dominante og Underordnede Monader
- § 71 Imod fast materie: Legemet er i evig strøm
- § 72 Metamorfose, ikke Sjælevandring (Metempsychose)
- § 73 Ingen Sand Fødsel eller Død, kun Forvandling
- § 74 Præformation: Dyret er Allerede i Frøet
- § 75 Sæddyr og de Få "Udvalgte"
- § 76 Hvert Dyrs Naturlige Evighed
- § 77 Sjælens og Dyret Selvs Uforgængelighed
- § 78 Svaret på Sjæl-Legeme-Problemets: Præetableret Harmoni
- § 79 Harmonien Mellem Rigerne for Virkende og Formål
- § 80 Korrektion af Descartes' Fejl om Sjæl-Legeme-Interaktion
- § 81 Opgørelsen af Præetableret Harmoni
- § 82 Den Særlige Skabelse af Rationelle Sjæle
- § 83 Ånder som Billeder af Gud, i Stand til Viden og Skabelse
- § 84 Guds Forhold til Ånder: Fyrste og Far
- § 85 Klimaks: Guds By
- § 86 Den Moralske Verden som Guds Højeste Mesterværk
- § 87 Den Højere Harmoni: Mellem Natur og Nåde
- § 88 Naturlige Begivenheder Tjener Moralske Formål
- § 89 Universets Mekaniske Retfærdighed
- § 90 Guddommelig Forsyn og den Bedst Mulige Verdens Opfyldelse

Udskrevet den 22. november 2025

<https://dk.cosmicphilosophy.org/books/leibniz-monadology/>

Indledning

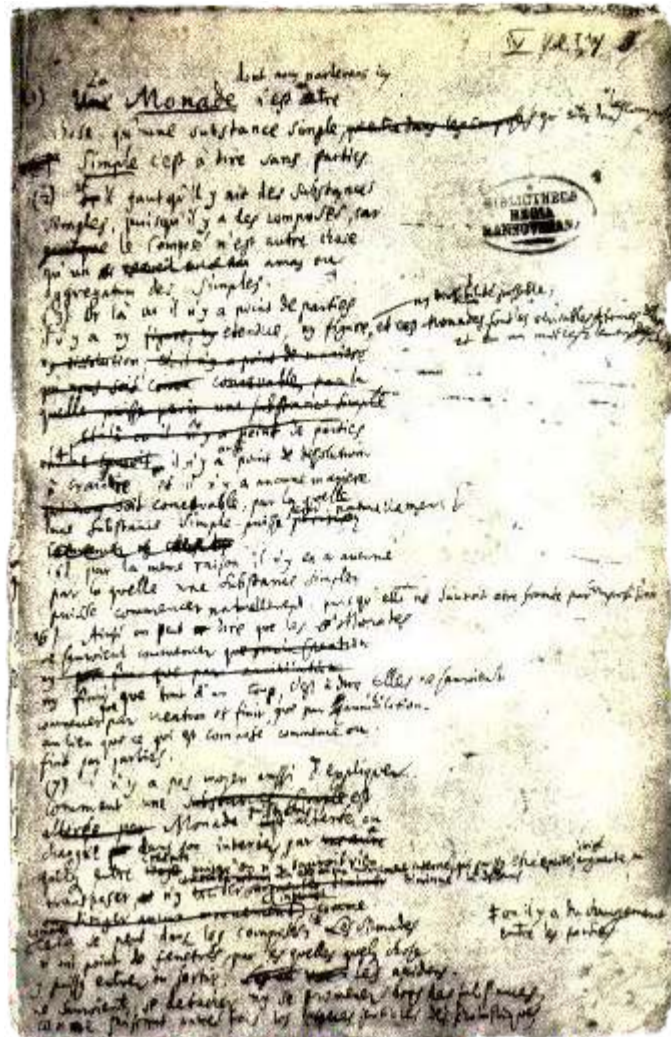
Monadologien (1714) af Gottfried Wilhelm Leibniz

I 1714 foreslog den tyske filosof Gottfried Wilhelm Leibniz en teori om ∞ uendelige monader. *Monadologien* (fransk: *La Monadologie*) er et af Leibniz' mest kendte værker fra hans senere filosofi. Det er en kort tekst, der i omkring 90 paragraffer præsenterer en metafysik af enkle substanser eller ∞ uendelige monader.

Under sit sidste ophold i Wien fra 1712 til september 1714 skrev Leibniz to korte tekster på fransk, der skulle være korte fremstillinger af hans filosofi. Efter hans død dukkede "*Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*", beregnet for prinsen Eugen af Savoy, op på fransk i Holland. Filosofen Christian Wolff og medarbejdere offentliggjorde oversættelser på tysk og latin af den anden tekst, som blev kendt som "*Monadologien*".

Udgivelsen af bogen på CosmicPhilosophy.org blev oversat til 42 sprog fra den originale franske tekst ved hjælp af de seneste AI-teknologier fra 2024/2025. Kvaliteten af de nye tyske og engelske oversættelser kan måle sig med de originale oversættelser fra 1720. For mange sprog er udgivelsen en verdenspremiere.

KAPITEL 2.

Monadologien

Af Gottfried Wilhelm Leibniz, 1714

Principia philosophiæ seu theses in gratiam principis Eu-genii conscriptæ

§ 1

Den Monade, som vi skal tale om her, er intet andet end en *enkel* substans, som indgår i det sammensatte; enkel, det vil sige uden dele (*Theod.*, § 10⁴).

§ 2

Og der må være enkle substanser, eftersom der findes sammensatte; for det sammensatte er intet andet end en samling eller et *aggregatum* af det enkle.

§ 3

Hvor der ikke er dele, er der hverken udstrækning, form eller mulig delelighed. Og disse Monader er naturens sande Atomer og kort sagt tingenes elementer.

§ 4

Der er heller ingen opløsning at frygte, og der er ingen tænkelig måde, hvorpå en simpel substans kan forgå naturligt (§ 89).

§ 5

Af samme grund findes der ingen måde, hvorpå en enkel substans kan begynde naturligt, da den ikke kan dannes ved sammensætning.

§ 6

Således kan man sige, at Monader hverken kan begynde eller ende, undtagen pludseligt, det vil sige, de kan kun begynde ved skabelse og ende ved tilintetgørelse; mens det, som er sammensat, begynder eller ender gennem dele.

§ 7

Der er heller ingen måde at forklare, hvordan en Monade kan blive ændret eller forandret i sit indre af nogen anden skabning; eftersom man hverken kan omplacere noget i den eller forestille sig nogen indre bevægelse, som kan blive vakt, styret, forøget eller formindsket deri; som det er muligt i det sammensatte, hvor der er forandringer mellem delene. Monader har ingen vinduer, hvorigennem noget kan komme ind eller ud. Tilfældigheder kan ikke løsrive sig eller vandre ud af substanserne, som skolastikernes sanselige arter engang gjorde. Således kan hverken substans eller tilfældighed trænge ind i en Monade udefra.

§ 8

Ikke desto mindre må Monader have visse kvaliteter, ellers ville de ikke engang være væsener. Og hvis de enkle substanser ikke adskilte sig ved deres kvaliteter, ville der ikke være nogen måde at bemærke nogen forandring i tingene; eftersom det, som er i det sammensatte, kun kan komme fra de enkle bestanddele; og hvis Monaderne var uden kvaliteter, ville de være umulige at skelne fra hinanden, da de heller ikke adskiller sig i kvantitet: og følgelig, hvis man antager det fyldte, ville hvert sted i bevægelsen altid kun modtage det ækvivalente af det, det havde haft, og en tilstand af tingene ville være *umulig at skelne* fra en anden.

§ 9

Det er endda nødvendigt, at hver Monade er forskellig fra enhver anden. For der findes aldrig i naturen to væsener, som er fuldstændigt ens, og hvor det ikke er muligt at finde en indre forskel eller en forskel baseret på en indre bestemmelse.

§ 10

Jeg tager det også for givet, at ethvert skabt væsen er underkastet forandring, og følgelig er den skabte Monade det også, og endda at denne forandring er kontinuerlig i hver enkelt.

§ 11

Det følger af det, vi netop har sagt, at monadernes naturlige forandringer kommer fra et *indre princip*, eftersom en ydre årsag ikke kan påvirke dens indre (§ 396, § 900).

§ 12

Men der må også ud over forandringens princip være en *detaljeret beskrivelse af det, der forandres*, som så at sige udgør specifikationen og variationen af de enkle substanser.

§ 13

Denne detalje må omfatte en mangfoldighed i enheden eller i det enkle. For eftersom enhver naturlig forandring sker gradvist, ændrer noget sig og noget forbliver; og følgelig må der i den enkle substans være en flerhed af påvirkninger og relationer, selvom der ikke er nogen dele.

§ 14

Den forbigående tilstand, som omfatter og repræsenterer en mangfoldighed i enheden eller i den enkle substans, er intet andet end det, man kalder *Perception*, som må skelnes fra apperception eller bevidsthed, som det vil fremgå senere. Og det er her, Cartesianerne begik en stor fejl ved at regne perceptioner, som man ikke er bevidst om, for intet. Det er også dette, der fik dem til at tro, at kun ånder var Monader, og at der hverken var dyresjæle eller andre Entelechier; og at de sammen med almuen forvekslede en lang bevidstløshed med en egentlig død, hvilket også fik dem til at forfalde til den skolastiske fordom om fuldstændigt adskilte sjæle og endda bekræftede fejlagtigt indstillede sind i troen på sjælenes dødelighed.

§ 15

Det indre princip handling, som forårsager forandringen eller overgangen fra en perception til en anden, kan kaldes *Appetition*: det er sandt, at appetitten ikke altid fuldt ud kan nå frem til den perception, den stræber efter, men den opnår altid noget og når frem til nye perceptioner.

§ 16

Vi erfarer selv en mangfoldighed i den enkle substans, når vi finder, at den mindste tanke, som vi bliver bevidste om, omfatter en variation i objektet. Således må alle, der anerkender, at sjælen er en enkel substans, anerkende denne mangfoldighed i Monaden; og Hr. Bayle burde ikke have fundet nogen vanskelighed i dette, som han gjorde i sin Ordbog under artiklen *Rorarius*.

§ 17

Man er desuden nødt til at indrømme, at Perception og det, som afhænger deraf, er *uforklarligt ud fra mekaniske årsager*, det vil sige gennem figurer og bevægelser. Og hvis man forestiller sig en Maskine, hvis struktur får den til at tænke, føle og have perception, kan man forestille sig den forstørret med bevarelse af de samme proportioner, således at man kan gå ind i den som i en mølle. Og hvis man antager dette, vil man ved at undersøge dens indre kun finde dele, der skubber til hinanden, og aldrig noget der kan forklare en perception. Således er det i den enkle substans, og ikke i det sammensatte eller i maskinen, at man må søge den. Der er også kun dette, man kan finde i den enkle substans, nemlig perceptioner og deres forandringer. Det er også kun i dette, at alle de indre Handlinger i de enkle substanser kan bestå (Præf. ***, 2 b⁵).

§ 18

Man kunne give navnet Entelechier til alle simple substanser eller skabte monader, for de har i sig en vis fuldkommenhed (*échousi to entelés*), der er en selvtilstrækkelighed (*autarkeia*), som gør dem til kilder for deres indre handlinger og så at sige til ukropslige automater (§ 87).

§ 19

Hvis vi vil kalde Sjæl alt det, som har *perceptioner og appetitter* i den generelle betydning, jeg netop har forklaret, kunne alle enkle substanser eller skabte Monader kaldes Sjæle; men eftersom følelse er noget mere end en simpel perception, accepterer jeg, at det generelle navn Monader og entelechier er tilstrækkeligt for de enkle substanser, som kun har dette; og at man kun kalder dem *Sjæle*, hvis perception er mere tydelig og ledsaget af hukommelse.

§ 20

For vi oplever i os selv en tilstand, hvor vi ikke husker noget og ikke har nogen tydelig opfattelse; som når vi besvimer, eller når vi er overvældet af en dyb søvn uden drømme. I denne tilstand adskiller sjælen sig ikke mærkbart fra en simpel Monade; men eftersom denne tilstand ikke er vedvarende, og den kommer ud af den, er den noget mere (§ 64).

§ 21

Og det følger ikke, at den simple substans da er uden nogen perception. Det kan ikke engang ske af førnævnte grunde; for den kan hverken forgå eller bestå uden en eller anden påvirkning, som ikke er andet end dens perception: men når der er en stor mængde små perceptioner, hvor intet er tydeligt, bliver man svimmel; som når man drejer kontinuerligt i samme retning flere gange i træk, hvor man bliver ramt af svimmelhed, som kan få os til at besvime og som ikke lader os skelne noget. Og døden kan give dyrene denne tilstand for en tid.

§ 22

Og eftersom enhver nuværende tilstand af en simpel substans naturligt er en følge af dens foregående tilstand, således at nutiden er svanger med fremtiden (§ 360);

§ 23

Derfor, eftersom man når man vågner fra bedøvelsen *bliver bevidst* om sine perceptioner, må man nødvendigvis have haft dem umiddelbart forinden, selvom man ikke var bevidst om dem; for en perception kan kun naturligt komme fra en anden perception, ligesom en bevægelse kun naturligt kan komme fra en bevægelse (§ 401-403).

§ 24

Man ser heraf, at hvis vi ikke havde noget tydeligt og så at sige ophøjet, og af en højere smag i vores perceptioner, ville vi altid være i svimmelhed. Og det er tilstanden for de nøgne Monader.

§ 25

Vi ser også, at Naturen har givet ophøjede perceptioner til dyrene gennem den omhu, den har taget for at forsyne dem med organer, der samler flere lysstråler eller flere luftbølger for at gøre dem mere effektive gennem deres forening. Der er noget lignende i lugt, i smag og i berøring, og måske i mange andre sanser, som vi ikke kender til. Og jeg vil snart forklare, hvordan det, der sker i sjælen, repræsenterer det, der sker i organerne.

§ 26

Hukommelsen giver sjælene en slags *følgevirkning*, der efterligner fornuften, men som må skelnes fra den. Det er fordi vi ser, at dyrene, når de har perception af noget, der påvirker dem, og som de har haft en lignende perception af tidligere, forventer gennem deres hukommelsesrepræsentation det, der var forbundet med denne tidligere perception og drives til følelser lignende dem, de havde dengang. For eksempel: når man viser stokken til hunde, husker de smerten, den har forårsaget dem, og hyler og flygter (Prælim.⁶, § 65).

§ 27

Og den stærke forestillingsevne, der rammer og bevæger dem, kommer enten fra størrelsen eller mængden af tidligere perceptioner. For ofte har et stærkt indtryk straks samme virkning som en lang *vane* eller mange gentagne middelmådige perceptioner.

§ 28

Mennesker handler som dyrene, for så vidt som deres perceptioners følgevirkning kun sker gennem hukommelsens princip; de ligner empiriske læger, der har en simpel praksis uden teori; og vi er kun empirikere i tre fjerdedele af vores handlinger. For eksempel, når man forventer, at det bliver dag i morgen, handler man empirisk, fordi det altid er sket sådan indtil nu. Det er kun astronomen, der bedømmer det gennem fornuft.

§ 29

Men kendskabet til nødvendige og evige sandheder er det, der adskiller os fra simple dyr og giver os *Fornuften* og videnskaberne; idet det løfter os til erkendelsen af os selv og Gud. Og det er det, man kalder i os den fornuftige Sjæl, eller *Ånd*.

§ 30

Det er også gennem kendskabet til nødvendige sandheder og gennem deres abstraktioner, at vi løftes til refleksive handlinger, der får os til at tænke på det, der kaldes jeg'et og til at overveje, at dette eller hint er i os: og det er således, at når vi tænker på os selv, tænker vi på Væren, på Substans, på det simple og det sammensatte, på det immaterielle og på Gud selv; idet vi forstår, at det, der er begrænset i os, er ubegrænset i ham. Og disse refleksive handlinger leverer hovedgenstandene for vores ræsonnementer (*Theod.*, Præf. *, 4, a⁷)

§ 31

Og det følger ikke deraf, at den simple substans da er uden nogen perception. Vores ræsonnementer er baseret på *to store principper*, det om modsigelse, i kraft af hvilket vi bedømmer som *falsk* det, som indeholder den, og som sandt det, som er modsat eller modstridende med det falske (§ 44, § 196).

§ 32

Og *det om den tilstrækkelige grund*, i kraft af hvilket vi anser, at ingen kendsgerning kan være sand eller eksisterende, ingen påstand sand, uden at der er en tilstrækkelig grund til, at det

forholder sig således og ikke anderledes. Selvom disse grunde oftest ikke kan være kendt for os (§ 44, § 196).

§ 33

Der er også to slags *sandheder*, de som tilhører *Fornuften* og de som tilhører *Kendsgerningerne*. Fornuftens sandheder er nødvendige og deres modsætning er umulig, og kendsgerningernes sandheder er kontingente og deres modsætning er mulig. Når en sandhed er nødvendig, kan man finde dens grund gennem analyse, ved at opløse den i ideer og simple sandheder, indtil man når frem til de primitive (§ 170, 174, 189, § 280-282, § 367. Abrégé object. 3).

§ 34

Det er således, at hos matematikerne bliver spekulationens *teoremer* og praktikkens kanoner reduceret gennem analyse til *Definitioner, Aksiomer og Postulater*.

§ 35

Og der er endelig *simple ideer*, som man ikke kan give en definition af; der er også aksiomer og postulater, eller med ét ord, *primitive principper*, som ikke kan bevises og heller ikke behøver det; og disse er *identiske udsagn*, hvis modsætning indeholder en udtrykkelig modsigelse (§ 36, 37, 44, 45, 49, 52, 121-122, 337, 340-344).

§ 36

Men den *tilstrækkelige grund* må også findes i de *kontingente sandheder eller fakta*, det vil sige i tingenes følge spredt gennem skabningernes univers; hvor opløsningen i særlige grunde kunne gå til en grænseløs detalje på grund af Naturens umådelige mangfoldighed og legemernes uendelige deling. Der er en uendelighed af figurer og bevægelser nutidige og fortidige, som indgår i den virkende årsag til min nuværende skrift; og der er en uendelighed af små tilbøjeligheder og dispositioner i min sjæl, nutidige og fortidige, som indgår i den finale årsag.

§ 37

Og da alle disse *detaljer* kun omfatter andre tidligere kontingenser eller mere detaljerede, som hver især også behøver en lignende analyse for at give grund for dem, er man ikke kommet videre: og den tilstrækkelige eller sidste grund må være uden for denne følge eller *serie* af detaljer af kontingenser, hvor uendelig den end måtte være.

§ 38

Og det er således at tingenes sidste grund må være i en nødvendig substans, i hvilken forandringernes detaljer kun findes i eminent grad, som i kilden: og det er det, vi kalder Gud (§ 7).

§ 39

Nu da denne substans er en tilstrækkelig grund for alle disse detaljer, som også er forbundet overalt; *er der kun én Gud, og denne Gud er tilstrækkelig.*

§ 40

Man kan også bedømme, at denne højeste substans, som er enestående, universel og nødvendig, og som ikke har noget uden for sig selv, der er uafhængigt af den, og som er en simpel følge af det mulige væren, må være ude af stand til at have grænser og indeholde al den realitet, som er mulig.

§ 41

Heraf følger det, at Gud er absolut fuldkommen; hvor *fuldkommenhed* ikke er andet end størrelsen af den positive virkelighed taget præcist, når man ser bort fra begrænsninger eller grænser i de ting, som har dem. Og der, hvor der ikke er nogen grænser, det vil sige i Gud, er fuldkommenheden absolut uendelig (§ 22, Præf. *, 4 a).

§ 42

Det følger også, at skabningerne har deres fuldkommenheder fra Guds indflydelse, men at de har deres ufuldkommenheder fra deres egen natur, som er ude af stand til at være uden grænser. For det er herved, at de adskiller sig fra Gud. Denne *oprindelige ufuldkommenhed* hos skabningerne bemærkes i legemernes *naturlige inert*i (§ 20, 27-30, 153, 167, 377 ff.).

§ 43

Det er også sandt, at i Gud findes ikke blot kilden til eksistenserne, men også til essenserne, for så vidt som de er virkelige, eller til det, der er virkeligt i muligheden. Dette er fordi Guds forstand er regionen for de evige sandheder, eller de idéer de afhænger af, og uden ham ville der ikke være noget virkeligt i mulighederne, og ikke blot intet eksisterende, men heller intet muligt (§ 20).

§ 44

For hvis der er en virkelighed i essenserne eller mulighederne, eller i de evige sandheder, må denne virkelighed nødvendigvis være grundet i noget eksisterende og aktuelt; og følgelig i

eksistensen af det Nødvendige Væsen, i hvilket essensen omfatter eksistensen, eller i hvilket det er tilstrækkeligt at være mulig for at være aktuel (§ 184-189, 335).

§ 45

Således har Gud alene (eller det Nødvendige Væsen) det privilegium, at han må eksistere, hvis han er mulig. Og da intet kan forhindre muligheden af det, som ikke indeholder nogen grænser, ingen negation og følgelig ingen modsigelse, er dette alene tilstrækkeligt til at kende Guds eksistens a priori. Vi har også bevist det gennem de evige sandheders virkelighed. Men vi har nu også bevist det a posteriori, eftersom der eksisterer kontingente væsener, som kun kan have deres sidste eller tilstrækkelige grund i det nødvendige væsen, som har grunden til sin eksistens i sig selv.

§ 46

Dog skal man ikke forestille sig, som nogle gør, at de evige sandheder, der afhænger af Gud, er vilkårlige og afhænger af hans vilje, som Descartes synes at have antaget og senere M. Poiret. Dette er kun sandt for de kontingente sandheder, hvis princip er *hensigtsmæssighed* eller valget af det *bedste*; hvorimod de nødvendige sandheder udelukkende afhænger af hans forstand og er dens interne genstand (§ 180-184, 185, 335, 351, 380).

§ 47

Således er Gud alene den oprindelige enhed, eller den oprindelige simple substans, hvorefter alle skabte eller afledte Monader er produktioner og opstår, så at sige, gennem kontinuerlige Udstrålinger fra Guddommen fra øjeblik til øjeblik, begrænset af skabningens modtagelighed, for hvilken det er essentielt at være begrænset (§ 382-391, 398, 395).

§ 48

I Gud er der *Magten*, som er kilden til alt, dernæst *Kundskaben*, som indeholder ideernes detaljer, og endelig *Viljen*, som forårsager forandringer eller frembringelser ifølge princippet om det bedste (§ 7,149-150). Og dette svarer til det, som i de skabte monader udgør subjektet eller grundlaget, den perceptiv evne og den appetitive evne. Men i Gud er disse attributter absolut uendelige eller fuldkomne; og i de skabte Monader eller i entelechier (eller perfectihabies, som Hermolaus Barbarus oversatte dette ord) er de kun efterligninger, i det omfang der er fuldkommenhed (§ 87).

§ 49

Skabningen siges at *handle* udadtil for så vidt som den har fuldkommenhed, og at *lide* fra en anden, for så vidt som den er ufuldkommen. Således tilskrives *handling* til Monaden, for så vidt

som den har tydelige perceptioner, og *lidelse* for så vidt som den har utydelige (§ 32, 66, 386).

§ 50

Og en skabning er mere fuldkommen end en anden, i det omfang man finder i den det, som tjener til at give en a priori begrundelse for det, der sker i den anden, og det er derved, man siger, at den handler på den anden.

§ 51

Men i de simple substanser er det kun en ideel indflydelse fra en monade på en anden, som kun kan have sin virkning gennem Guds mellemkomst, for så vidt som en monade i Guds idéer med rette kræver, at Gud, når han regulerer de andre fra tingenes begyndelse, tager hensyn til den. For eftersom en skabt Monade ikke kan have fysisk indflydelse på en andens indre, er det kun på denne måde, at den ene kan være afhængig af den anden (§ 9, 54, 65-66, 201. Sammendrag objekt. 3).

§ 52

Og det er herigennem, at der mellem skabningerne er gensidige handlinger og lidelser. For når Gud sammenligner to simple substanser, finder han i hver af dem grunde, som forpligter ham til at tilpasse den ene til den anden; og følgelig er det, som er *aktivt* i visse henseender, *passivt* set fra et andet synspunkt: *aktivt* for så vidt som det, der kendes tydeligt i den, tjener til at forklare det, der sker i en anden; og *passivt* for så vidt som grunden til det, der sker i den, findes i det, der kendes tydeligt i en anden (§ 66).

§ 53

Nu, da der er en uendelighed af mulige universer i Guds Idéer, og kun ét kan eksistere, må der være en tilstrækkelig grund for Guds valg, som bestemmer ham til det ene frem for det andet (§ 8, 10, 44, 173, 196 ff., 225, 414-416).

§ 54

Og denne grund kan kun findes i *hensigtsmæssigheden* eller i de grader af fuldkommenhed, som disse verdener indeholder; hvor hver mulighed har ret til at gøre krav på eksistens i forhold til den fuldkommenhed, den indeholder (§ 74, 167, 350, 201, 130, 352, 345 ff., 354).

§ 55

Og dette er årsagen til eksistensen af det bedste, som visdommen lader Gud erkende, som hans godhed får ham til at vælge, og som hans magt får ham til at frembringe (§ 8,7, 80, 84, 119, 204, 206, 208. Sammendrag objekt. 1, objekt. 8).

§ 56

Nu, denne *forbindelse* eller denne tilpasning af alle skabte ting til hver enkelt og af hver enkelt til alle andre, gør at hver simpel substans har relationer som udtrykker alle andre, og at den følgelig er et levende evigt spejl af universet (§ 130,360).

§ 57

Og ligesom den samme by set fra forskellige sider fremstår helt anderledes og ligesom mangfoldiggøres perspektivisk; sker det på samme måde, at gennem den uendelige mangfoldighed af simple substanser er der ligesom lige så mange forskellige universer, som dog kun er perspektiver af ét enkelt ifølge de forskellige synspunkter for hver Monade.

§ 58

Og dette er midlet til at opnå så megen variation som muligt, men med den størst mulige orden, det vil sige, det er midlet til at opnå så megen fuldkommenhed som muligt (§ 120, 124, 241 ff., 214, 243, 275).

§ 59

Det er også kun denne hypotese (som jeg vover at kalde bevist), der på passende vis ophøjer Guds storhed: dette er hvad Hr. Bayle erkendte, da han i sin Ordbog (artiklen *Rorarius*) fremførte indvendinger, hvor han endda var fristet til at tro, at jeg tillagde Gud for meget, mere end det var muligt. Men han kunne ikke anføre nogen grund til, hvorfor denne universelle harmoni, som gør at enhver substans nøjagtigt udtrykker alle andre gennem de relationer, den har til dem, skulle være umulig.

§ 60

Man kan i øvrigt se i det, jeg netop har beskrevet, de aprioriske grunde til, hvorfor tingene ikke kunne være anderledes. For Gud har i sin regulering af helheden taget hensyn til hver enkelt del og særligt til hver monade, hvis natur er repræsentativ, og intet kan begrænse den til kun at repræsentere en del af tingene; selvom det er sandt, at denne repræsentation kun er uklar i universets detaljer og kun kan være tydelig i en lille del af tingene, det vil sige i dem, der er enten nærmest eller størst i forhold til hver enkelt Monade; ellers ville hver monade være en Guddom. Det er ikke i objektet, men i modifikationen af objektets erkendelse, at monaderne er

begrænsede. De går alle uklart mod det uendelige, mod helheden; men de er begrænsede og adskilt af graderne af tydelige perceptioner.

§ 61

Og de sammensatte symboliserer i dette med de simple. For da alt er fyldt, hvilket gør al materie forbundet, og da enhver bevægelse i det fyldte påvirker fjerne legemer i forhold til afstanden, således at hvert legeme ikke kun påvirkes af dem, der berører det, og på en måde mærker alt, hvad der sker med dem, men også gennem dem mærker dem, der berører de første, som det umiddelbart berøres af: følger det, at denne kommunikation når ud til enhver afstand. Og følgelig mærker ethvert legeme alt, hvad der sker i universet; således at den, der ser alt, kunne læse i hver enkelt det, der sker overalt, og endda det, der er sket eller vil ske; ved at bemærke i nutiden det, der er fjernt, både i tid og sted: *sumpnoia panta*, som Hippokrates sagde. Men en Sjæl kan kun læse i sig selv det, der er tydeligt repræsenteret, den kan ikke på én gang udfolde alle sine folder, for de går mod uendeligheden.

§ 62

Således, selvom hver skabte monade repræsenterer hele universet, repræsenterer den mere tydeligt det legeme, som er særligt knyttet til den, og hvis enteleki den udgør: og eftersom dette legeme udtrykker hele universet gennem forbindelsen af al materie i det fyldte rum, repræsenterer sjælen også hele universet ved at repræsentere dette legeme, som tilhører den på en særlig måde (§ 400).

§ 63

Det legeme, der tilhører en Monade, som er dets enteleki eller Sjæl, udgør sammen med entelekien det, man kan kalde et *levende væsen*, og sammen med sjælen det, man kalder et *dyr*. Dette legeme af et levende væsen eller et dyr er altid organisk; for eftersom enhver Monade er et spejl af universet på sin egen måde, og universet er ordnet i en perfekt orden, må der også være en orden i det repræsenterende, det vil sige i sjælens perceptioner, og følgelig i legemet, i henhold til hvilken universet er repræsenteret deri (§ 403).

§ 64

Således er ethvert organisk legeme af et levende væsen en slags guddommelig maskine eller naturlig automat, som uendeligt overgår alle kunstige automater. For en maskine skabt ved menneskets kunst er ikke en maskine i alle sine dele. For eksempel: tanden på et messinghjul har dele eller fragmenter, som ikke længere er noget kunstigt for os og ikke længere har noget, der markerer maskinen i forhold til den brug, som hjulet var bestemt til. Men naturens maskiner, det vil sige de levende legemer, er stadig maskiner i deres mindste dele, helt ud i det uendelige. Det er

det, der udgør forskellen mellem Naturen og kunsten, det vil sige mellem den Guddommelige kunst og vores (§ 134, 146, 194, 483).

§ 65

Og naturens ophavsmand har kunnet praktisere dette guddommelige og uendeligt vidunderlige kunstgreb, fordi hver portion af materien ikke kun er delelig i det uendelige, som de gamle erkendte, men faktisk under-opdelt uden ende, hver del i dele, hvoraf hver har sin egen bevægelse, ellers ville det være umuligt, at hver portion af materien kunne udtrykke hele universet (Prélim. [Disc. d. l. conform.], § 70. Théod., §195).

§ 66

Hvorved man ser, at der er en verden af skabninger, af levende væsener, af dyr, af entelechier, af sjæle i den mindste del af materien.

§ 67

Hver portion af materien kan opfattes som en have fuld af planter og som en dam fuld af fisk. Men hver gren af planten, hvert lem af dyret, hver dråbe af dets væsker er igen sådan en have eller sådan en dam.

§ 68

Og selvom jorden og luften mellem havens planter, eller vandet mellem dammens fisk, ikke er plante eller fisk; indeholder de dog stadig dette, men oftest af en finhed, der er umærkelig for os.

§ 69

Således er der intet udyrket, ufrugtbart eller dødt i universet, intet kaos, ingen forvirring undtagen tilsyneladende; omtrent som det ville fremstå i en dam på afstand, hvor man ville se en uklar bevægelse og mylder, så at sige, af dammens fisk, uden at kunne skelne selve fiskene.

§ 70

Man ser herved, at hvert levende legeme har en dominerende entelechi, som er sjælen i dyret; men dette levende legemes lemmer er fulde af andre levende væsener, planter, dyr, hvoraf hver især igen har sin entelechi eller sin dominerende sjæl.

§ 71

Men man skal ikke forestille sig, som nogle der har misforstået min tanke, at hver sjæl har en masse eller portion af materien, der er egen for den eller påvirket af den for evigt, og at den følgelig besidder andre underordnede levende væsener, der altid er bestemt til dens tjeneste. For alle legemer er i en evig strøm ligesom floder; og dele træder ind og ud kontinuerligt.

§ 72

Således skifter sjælen kun legeme lidt efter lidt og gradvist, således at den aldrig på én gang bliver berøvet alle sine organer; og der er ofte metamorfose i dyrene, men aldrig metempsykose eller sjælevandring: der findes heller ikke helt adskilte Sjæle eller ånder uden legemer. Gud alene er fuldstændigt adskilt fra det.

§ 73

Det er også derfor, at der aldrig er hverken fuldstændig skabelse eller perfekt død taget i streng forstand, bestående i adskillelsen af sjælen. Og det vi kalder Skabelser er udvikling og vækst; ligesom det vi kalder død er indpakning og formindskelse.

§ 74

Filosofferne har været meget forvirrede over oprindelsen af former, entelechier eller Sjæle; men i dag, når man gennem nøjagtige undersøgelser af planter, insekter og dyr har opdaget, at naturens organiske legemer aldrig produceres af kaos eller forrådnelse; men altid af frø, hvori der uden tvivl var en præformation; har man bedømt, at ikke kun det organiske legeme var der allerede før undfangelsen, men også en sjæl i dette legeme, kort sagt dyret selv; og at ved hjælp af undfangelsen blev dette dyr kun disponeret til en stor transformation for at blive et dyr af en anden art.

§ 75

Dyrene, hvoraf nogle gennem undfangelsen bliver ophøjet til de større dyrs niveau, kan kaldes spermatiske; men de blandt dem, der forbliver i deres art, det vil sige størstedelen, fødes, formerer sig og ødelægges ligesom de store dyr, og der er kun et lille antal udvalgte, der går videre til en større scene.

§ 76

Men dette var kun halvdelen af sandheden: jeg har derfor bedømt, at hvis dyret aldrig begynder naturligt, ender det heller ikke naturligt; og at der ikke kun ikke vil være nogen skabelse, men heller ingen fuldstændig ødelæggelse eller død taget i streng forstand. Og disse ræsonnementer

gjort a posteriori og udledt af erfaringer stemmer perfekt overens med mine principper udledt a priori som ovenfor.

§ 77

Således kan man sige, at ikke kun sjælen (spejl af et uforgængeligt univers) er uforgængelig, men også dyret selv, selvom dets maskine ofte går delvist til grunde og afgiver eller tager organiske afkastninger.

§ 78

Disse principper har givet mig mulighed for at forklare naturligt foreningen eller overensstemmelsen mellem sjælen og den organiske krop. Sjælen følger sine egne love, og kroppen følger også sine; og de mødes i kraft af den forudbestemte harmoni mellem alle substanser, eftersom de alle er repræsentationer af det samme univers.

§ 79

Sjælene handler efter finale årsagers love gennem begær, mål og midler. Kroppene handler efter virkende årsagers love eller bevægelsernes love. Og de to riger, de virkende årsagers og de finale årsagers, er harmoniske med hinanden.

§ 80

Descartes erkendte, at sjælene ikke kan give kraft til kroppene, fordi der altid er den samme mængde kraft i materien. Dog troede han, at sjælen kunne ændre kroppenes retning. Men det var fordi man på hans tid ikke kendte naturloven, som også indebærer bevarelsen af den samme totale retning i materien. Hvis han havde bemærket dette, ville han være nået frem til mit System om den forudbestemte harmoni.

§ 81

Dette System gør, at kroppene handler, som om (hvilket er umuligt) der ikke var nogen sjæle; og at Sjælene handler, som om der ikke var nogen kroppe; og at de begge handler, som om den ene påvirkede den anden.

§ 82

Hvad angår Ånderne eller de fornuftige Sjæle, selvom jeg finder, at der i bunden er det samme i alle levende væsener og dyr, som vi netop har sagt (nemlig at dyret og sjælen kun begynder med verden og heller ikke ender før verden), er der dog noget særligt ved de fornuftige Dyr, at deres

små spermatiske Dyr, så længe de kun er det, kun har almindelige eller sansende sjæle; men så snart de, som er udvalgte, så at sige, gennem en faktisk undfangelse når den menneskelige natur, bliver deres sansende sjæle hævet til fornuftens niveau og til Åndernes privilegium.

§ 83

Blandt andre forskelle mellem de almindelige Sjæle og Ånderne, hvoraf jeg allerede har markeret en del, er der også denne: at sjælene generelt er levende spejle eller billeder af skabningernes univers; men at ånderne også er billeder af selve Guddommen, eller af selve naturens skaber: i stand til at kende universets system og efterligne noget af det gennem arkitektoniske prøver; hver ånd er som en lille guddom i sit område.

§ 84

Det er dette, der gør Ånderne i stand til at indgå i en form for Fællesskab med Gud, og at han i forhold til dem ikke kun er det, som en opfinder er til sin Maskine (som Gud er i forhold til andre skabninger), men også det, som en Fyrste er til sine undersåtter, og endda en fader til sine børn.

§ 85

Heraf er det let at konkludere, at forsamlingen af alle Ånder må udgøre Guds By, det vil sige den mest perfekte Stat, der er mulig under den mest perfekte af alle Monarker.

§ 86

Denne Guds By, dette sandt universelle Monarki er en Moralsk Verden i den Naturlige verden, og det er det højeste og mest guddommelige i Guds værker: og det er i den, at Guds herlighed virkelig består, eftersom der ikke ville være nogen herlighed, hvis hans storhed og godhed ikke blev kendt og beundret af ånderne. Det er også i forhold til denne guddommelige By, at han egentlig besidder Godhed, mens hans visdom og magt viser sig overalt.

§ 87

Som vi har etableret ovenfor en perfekt Harmoni mellem to naturlige Riger, det ene bestående af virkende Årsager, det andet af Formål, må vi her bemærke endnu en harmoni mellem Naturens fysiske Rige og Nådens moralske Rige, det vil sige mellem Gud betragtet som Universets Maskines Arkitekt og Gud betragtet som Åndernes guddommelige Bys Monark (§ 62, 74, 118, 248, 112, 130, 247).

§ 88

Denne Harmoni bevirker, at tingene fører til Nåden gennem selve Naturens veje, og at denne klode for eksempel må ødelægges og genoprettes ad naturlige veje i de øjeblikke, som Åndernes styrelse kræver; til straf for nogle og belønning for andre (§ 18 sqq., 110, 244-245, 340).

§ 89

Man kan også sige, at Gud som Arkitekt i alt tilfredsstillende Gud som lovgiver; og at således må synderne bære deres straf med sig gennem naturens orden og i kraft af selve tingenes mekaniske struktur; og at ligeledes må de gode handlinger tiltrække deres belønninger gennem mekaniske veje i forhold til kroppene; selvom dette ikke kan og ikke bør ske øjeblikkeligt.

§ 90

Endelig under denne perfekte styrelse ville der ikke være nogen god Handling uden belønning, ingen ond uden straf: og alt må lykkes til det gode for de gode; det vil sige for dem, som ikke er utilfredse i denne store Stat, som stoler på Forsynet, efter at have gjort deres pligt, og som elsker og efterligner, som man bør, alt godes Ophav, som finder glæde i betragtningen af hans fuldkommenheder i overensstemmelse med den sande *rene kærligheds* natur, som får én til at finde glæde i lykken hos det, man elsker. Det er dette, der får vise og dydige personer til at arbejde på alt det, der synes at stemme overens med den formodede guddommelige vilje eller forudgående vilje; og alligevel være tilfredse med det, som Gud faktisk lader ske gennem sin hemmelige vilje, den følgende og afgørende vilje; idet de erkender, at hvis vi kunne forstå universets orden tilstrækkeligt, ville vi finde, at den overgår alle de visestes ønsker, og at det er umuligt at gøre den bedre, end den er; ikke kun for helheden generelt, men også for os selv i særdeleshed, hvis vi er knyttet, som vi bør være, til Altings Ophav, ikke kun som Arkitekten og den virkende årsag til vores væren, men også som vores Herre og den finale årsag, som bør være målet for al vores vilje, og som alene kan skabe vores lykke (Præf. *, 4 a b¹⁴. § 278. Præf. *, 4 b¹⁵).

SLUT

¹⁴ Erdm. udg., s. 469.

¹⁵ Erdm. udg., s. 469 b.

<https://dk.cosmicphilosophy.org/>

Udskrevet den 22. november 2025

Vores andre projekter:

- ▶ [GMODebate.org](https://gmodebate.org/): Et projekt, der undersøger de filosofiske grundlag for eugenik, scientisme, bevægelsen for "videnskabens frigørelse fra filosofi", den "anti-videnskabelige narrativ" og moderne former for videnskabelig inkquisition.